

Tricks, Loopholes and Legal Fictions: Does the Halacha Allow Us to Deceive G-d?

Prepared by Rabbi Uri Goldstein

Part II: The Proszbul: How Did Hillel Contravene Torah Law?

Devarim 15 (Selections)

- א **1** At the end of every seven years thou shalt make a release.
- ב **2** And this is the manner of the release: every creditor shall release that which he hath lent unto his neighbour; he shall not exact it of his neighbour and his brother; because the LORD'S release hath been proclaimed.
- ז **8** but thou shalt surely open thy hand unto him, and shalt surely lend him sufficient for his need in that which he wanteth.
- ט **9** Beware that there be not a base thought in thy heart, saying: "The seventh year, the year of release, is at hand"; and thine eye be evil against thy needy brother, and thou give him nought; and he cry unto the LORD against thee, and it be sin in thee.
- י **10** Thou shalt surely give him, and thy heart shall not be grieved when thou givest unto him; because that for this thing the LORD thy God will bless thee in all thy work, and in all that thou putteth thy hand unto.
- א **11** At the end of every seven years thou shalt make a release.
- ב **12** And this is the manner of the release: every creditor shall release that which he hath lent unto his neighbour; he shall not exact it of his neighbour and his brother; because the LORD'S release hath been proclaimed.
- ז **13** but thou shalt surely open thy hand unto him, and shalt surely lend him sufficient for his need in that which he wanteth.
- ט **14** Beware that there be not a base thought in thy heart, saying: "The seventh year, the year of release, is at hand"; and thine eye be evil against thy needy brother, and thou give him nought; and he cry unto the LORD against thee, and it be sin in thee.
- י **15** Thou shalt surely give him, and thy heart shall not be grieved when thou givest unto him; because that for this thing the LORD thy God will bless thee in all thy work, and in all that thou putteth thy hand unto.

Mishna Shevi'it 10:2-4:

[ב] השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט האונס והמפתה [והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין אין משמטין המלוה על המשכון והמוסר שטרותיו לבית דין אינן משמטין]

[Penalties for] rape, seduction, and libel [before the perpetrators are brought to court are not considered collectable loans, and are therefore, not cancelled, since one who confesses is exempted from the fine], and any other financial obligations arising from court decree, are not cancelled [once a court decree is written the obligation is as good as collected]. One whose loan is secured by collateral, and one who hands over his loan documents to a court, [his loan] is not cancelled [by *shemittah*].

ג] פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' התקין הלל לפרוזבול

3) [A loan secured by] a *proszbul* is not cancelled [by *shemittah*. This was one of the things instituted by Hillel the Elder; for when he saw that people were refraining from lending to one another, and were transgressing that which is written in the Torah, "Guard yourself, lest there be in your heart an unfaithful thought, saying, The seventh year, the year of the release has approached and you will be miserly with your needy brother and you will not give him; (Deuteronomy 15:9)."] Hillel then instituted the *proszbul*.

ד] זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כ"ז שארצה והדיינים חותמין למטה או העדים

This is the body [and essence] of the *prosbul*: I declare before you, so-and-so, the judges of such and such a place, that any debt that I have outstanding, I may collect it whenever I wish. And the judges [may act as witnesses and] sign at the bottom [of the *prosbul* document] or the witnesses [sign on the bottom].

Mishna Gittin 4:3

. והלל התקין פרוזבול, מפני תיקון העולם .

Hillel also instituted the *prosbul* for the purpose of *tikkun olam*.

Talmud Bavli Gittin 36a-b

הלל התקין פרוסבול וכו'. תנן התם: פרוסבול אינו משמט, זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה +דברים ט"ו+ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוסבול; וזה הוא גופו של פרוסבול: מוסרני לכם פלוני דיינין שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים חותמים למטה או העדים. ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי אומר: +דברים ט"ו+ וזה דבר השמיטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים ותקיננו רבנן דתשמט זכר לשביעית. ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקיננו רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר,

HILLEL INSTITUTED THE *PROSBUL*. We have learnt elsewhere: A *prosbul* prevents the remission of debts [in the Sabbatical year]. This is one of the regulations made by Hillel the Elder. For he saw that people were unwilling to lend money to one another and disregarded the precept laid down in the Torah, Beware that there he not a base thought in thine heart saying, etc. He therefore decided to institute the *prosbul*. The text of the *prosbul* is as follows: 'I hand over to you, So-and-so, the judges in such-and-such a place, [my bonds], so that I may be able to recover any money owing to me from So-and-so at any time I shall desire'; and the *prosbul* was to be signed by the judges or witnesses.

But is it possible that where according to the Torah the seventh year releases Hillel should ordain that it should not release? — Abaye said: He was dealing with the Sabbatical year in our time, and he went on the principle laid down by Rabbi, as it has been taught: Rabbi says: [It is written], Now this is the matter of the release; [every creditor] shall release. The text indicates here two kinds of release, one the release of land and the other the release of money. When the release of land is in operation the release of money is to be operative, and when the release of land is not operative the release of money is not to be operative.¹⁹ The Rabbis, however, ordained that it should be operative, in order to keep alive the memory of the Sabbatical year, and when Hillel saw that people refrained from lending money to one another, he decided to institute the *prosbul*. But is it possible that where according to the Torah the seventh year does not release, the Rabbis should ordain that it does release? — Abaye replied: It is a case of 'sit still and do nothing' Raba, however, replied: The Rabbis have power to expropriate...

Sifrei, Devarim 15:3

ג) את הנכרי תגש, זו מצות עשה. ואשר יהיה לך את אחיך, ולא של אחיך בידך מיכן אתה אומר המלוה על המשכון אין משמט. את אחיך תשמט ידך, ולא המוסר שטרותיו לבית דין מיכן אמרו התקין הלל פרוסבול מפני תיקון העולם שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה עמד והתקין פרוסבול וזהו גופו של פרוסבול מוסרני אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדיינים חותמים למטה או העדים סליק פיסקא

How Does the Pruzbul Function?

Rashi, Makkot 3b

מוסר שטרותיו לב"ד - הוא פרוזבול שהתקין הלל שכתוב בו מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה אין משמיטין - דלא קרינן ביה לא יגוש שהרי אינו תובע כלום

Rashi, Gittin 36a

מוסרני לכם - את שטרותי שאתם תהיו נוגשים ואני לא אגוש ולקמן מוקי דיש כח בידם להפקיע ממונו של זה וליתן לזה במקום שיש סייג ותקנה

Ramban, Commentary on Gittin 36a

ותמהני אי מדאורייתא במוסר שטרות סגיא אמאי תיקן הלל פרוזבול הרי מי שרוצה להלוות יכול להלוות ולמסור שטרותיו לב"ד ולא לעבור על דברי תורה, ואפשר שאין העם רוצים למסור שטרותיהם ביד אחרים, ועוד מפני מלוה על פה שאי אפשר, לפיכך תיקן פרוזבול, ולי נראה דההיא דספרי אסמכתא היא וכשאמרו מוסר שטרות אין משמיטין מתקנתו של הלל אמרו, והכי משמע בירושלמי פרק בתרא דשביעית דגרסינן התם תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לב"ד מכאן סמכו לפרוזבול מן התורה, ופרוזבול דבר תורה, כשהתקין הלל וסמכוהו לדברי תורה, ואני תמה למה ליה להלל פרוזבול ליתקין ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית, איכא למימר אי כולי עלמא עבדי הכי משתכח תורת שביעית ולפיכך לא רצה לומר להם, אבל השתא מינכרא מילתא ואמרי בי דינא הוא דקא עביד

Ramban, Laws of Shemitta and Yovel 9:15-16

הלכה טו
המוסר שטרותיו לבית דין ואמר להם אתם גבו לי חובי זה אינו נשמט שנאמר ואשר יהיה לך את אחיך וזה בית דין תובעין אותו, וכן ב"ד שחתכו את הדין וכתבו איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך אינו נשמט, שזה כגבוי הוא וכאילו בא לידו ואינו כמלוה

הלכה טז
כשראה הלל הזקן שנמנעו מלהלוות זה את זה ועוברין על הכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר וגו' התקין פרוזבול כדי שלא ישמט החוב עד שילוו זה את זה, ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמטת כספים בזמן הזה שהיא מדברי סופרים, אבל שמטה של תורה אין הפרוזבול מועיל בה. +/השגת הראב"ד/ אבל שמטה של תורה וכו'. +א"א זה אינו מחוור דאביי הוא דאמר הכי אבל רבא פליג ואמר הפקר בית דין הפקר והלכך נוהג בכל זמן

R. Yom Tov Asevilli (Spain, 13-14th Century) Hiddushei HaRitva, ad loc.

ובמוסר שטרותיו לב"ד. פי' רש"י ז"ל והיינו פרוזבול שתקן הלל שכתוב בו מוסרני לכם וכו', והקשו עליו בתוספות שהרי במשנת מסכת שביעית מיייתי הא ומיייתי בתר הכי תקנת פרוזבול אלמא תרי מילי נינהו, ובספרי מיייתי לה להא מן הכתוב שנאמר ואת אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא מה שלאחייך בידך פרט למלוה על המשכון ומוסר שטרותיו לב"ד שאין משמיטין, אלא ודאי כל שמוסר שטרותיו ממש לב"ד מדאורייתא

אינו משמט דהא נגוש ועומד הוא, והלל תקן פרוזבול שלא יהא צריך למסור שטרותיו, וכן משום מלוה על פה שיאמר להם מוסרני וכו' וכדפרישנא בדוכתא, ואפשר כי רש"י ז"ל כך רוצה לומר דהיינו תקנת פרוזבול כלומר אהא אסמכה.

Rabbinic Hesitation Regarding the Prozbul:

Talmud Bavli, Gittin 36b

איבעיא להו: כי התקין הלל פרוזבול - לדריה הוא דתקין, או דלמא לדרי עלמא נמי תקין? למאי נפקא מינה? לבטוליה, אי אמרת לדריה הוא דתקין מבטלינן ליה, אלא אי אמרת לדרי עלמא נמי תקין, הא אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו - אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין, מאי? ת"ש, דאמר שמואל: לא כתבינן פרוזבול אלא אי בבי דינא דסורא אי בבי דינא דנהרדעא; ואי סלקא דעתך לדרי עלמא נמי תקין, בשאר בי דינא נמי לכתבו! דלמא כי תקין הלל לדרי עלמא - כגון בי דינא דידיה, וכרב אמי ורב אסי, דאלימי לאפקועי ממונא, אבל לכולי עלמא לא. ת"ש, דאמר שמואל: הא פרוזבולא - עולבנא דדייני הוא, אי איישר חיל אבטלינן! אבטלינן? והא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו - אלא א"כ גדול הימנו בחכמה ובמנין! הכי קאמר: אם איישר חיל יותר מהלל אבטלינן. ורב נחמן אמר: אקיימנה. אקיימנה? הא מיקיים וקאי! הכי קאמר: אימא ביה מילתא, דאע"ג דלא כתוב ככתוב דמי

The question was raised: When Hillel instituted the *prozbul*, did he institute it for his own generation only or for future generations also? What is the practical bearing of this question?⁸ — [In case we should desire] to abolish it. If you say that Hillel instituted the *prozbul* only for his own generation, then we may abolish it, but if for future generations also, [this would not be easy] since one *Beth din* cannot annul the decisions of another unless it surpasses it in wisdom and in numbers.⁹ What [then is the answer]? — Come and hear, [since] Samuel has said: We do not make out a *prozbul* save either in the *Beth din* of Sura¹⁰ or in the *Beth din* of Nehardea.¹¹ Now if you assume that Hillel instituted the *prozbul* for all generations, then it should be made out in any *Beth din*? — perhaps when Hillel instituted it for all generations, he meant it to be issued by a *Beth din* like his [Samuel's] or like that of R. Ammi and R. Assi, which are strong enough to enforce payment [where necessary], but not for the ordinary *Beth din*.

Come and hear: Samuel said: This *prozbul* is an assumption¹² on the part of the judges; if I am ever in a position, I will abolish it.¹³ He abolish it? How so, seeing that one *Beth din* cannot annul the decision of another unless it is superior to it in wisdom and numbers? — What he meant was: If ever I am in a stronger position than Hillel, I will abolish it.¹⁴ R. Nahman, however, said: I would confirm it. Confirm it? Is it not already firmly established? — What he meant was: I will add a rule that even if it [the *prozbul*] is not actually written it shall be regarded as written.

Rambam, *ibid*, 17

ין כותבין פרוזבול אלא חכמים גדולים ביותר כבית דינו של רבי אמי ורבי אסי שהן ראויין להפקיע ממון בני אדם, אבל שאר בתי דינין אין כותבין

Tosafot to Gittin, *ad loc*:

מי איכא מידי דמדאוריית' משמט שביעית ותיקן הלל דלא משמט - השתא לא בעי רבא לשנויי אהך קושיא דהפקר ב"ד היה הפקר כדמשני בתר הכי משום דקשיא ליה דלא היה לו להלל לעקור שביעית שהיא דאורייתא ואע"ג דדרשינן בספרי ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך (דברים טו) ולא של אחיך בידך מכאן אמרו המלוה חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין מ"מ לא היה לו לעשות תקנה ללמד לעשות כן שביטל

בכך השמטת כספים שצותה תורה ובקונט' פירש דרבה קאי נמי לשנויי פרכא דהכא ודרשא דספרי עיקרה אמלוה על המשכון דמוסר שטרותיו הוי מטעם דהפקר ב"ד היה הפקר אלא דאקרא קסמיך לה

How Radical Was Hillel? The Modern Debate

David Gordis "S'vara: A Journal of Philosophy, Law and Judaism" 2:2 1991

Though *prozbul* does not furnish a precedent for wholesale halakhic reform, it does indicate that the Halakhah should be understood not as an ultimate value in itself, but as an instrument for enhancing social welfare and interaction. As an instrument, the Halakhah was subject to constant review by criteria which included its effectiveness in achieving its intended objective. When the sages felt that it could be improved, they modified it, by exegetical methods when possible, by more radical methods when necessary. In this way the Halakhah retained its capacity both to generate normative behavior and to reflect values felt to be desirable and appropriate.

Though rabbinic authorities were concerned about authority and continuity, as a general rule they did not permit those concerns to stifle legal creativity and innovation. *Prozbul* testifies to a radical change, which was subject to later efforts to pass off the innovation as not so radical after all. One alternative, fortunately avoided, would have been to reject *prozbul* as too radical, thus inhibiting later innovative impulses.

R. Yitzchak Isaac Halevi (1847-1914) *Dorot Harishonim* (Vol. 2, P. 704)

כי באמת אין התקנה מפני דיני שביעית כי אם בנוגע לאזהרת התורה
השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל וכו' וימנעו מלהלוות.
כי שמיטת כספים בזמן הזה (ונם בימי הלל) דרבנן, וכל התקנה הזאת
באה רק בנוגע לאזהרת התורה השמר לך.
ועל כן הי' זה ככל התקנות סייג ונדר לתורה לפי שדין השמטת כספים
הי' אז רק מדרבנן, ולהיפך יראתם מלהלוות עברו על דין נמור של תורה.
זה לישונו של הרמב"ם דיל בהלכות שמיטה ויובל פי"ט הלכה ל':
מי שנמנע מלהלוות את חבירו קודם השמיטה שטא יתאחר החוב שלו
וישמט עבר בלא תעשה שנאמר השמר לך ונז' וחטא גדול הוא שהרי הזהירה
עליו תורה ב'שני לארץ שנאמר השמר לך פן ונז' וכל מקום שנאמר השמר או
פן או אל הרי זה מצות לא תעשה והתורה הקפידה על מחשבה רעה זו וקראתו
בליעל והיי' הוסיף הכתוב להזהיר ולצוות שלא ימנע אלא יתן שנאמר נתן
חתן וכו'.

ועל כן כדי שלא יעברו על דין נמור של תורה על ידי תקנה מדרבנן
של השמטת כספים תיקן הלל פרובול, והוא באמת סייג גדול ומשמרת לדין
התורה ככל התקנות כולם.